

KIERUNKI I FORMY TRANSFORMACJI CZYTELNICTWA W POLSCE

Wyniki badania etnograficznego

Prezentowane wyniki są częścią projektu Polskiej Izby Książki „Kierunki i formy transformacji czytelnictwa w Polsce” dofinansowanego przez Ministerstwo Kultury i Dziedzictwa Narodowego.

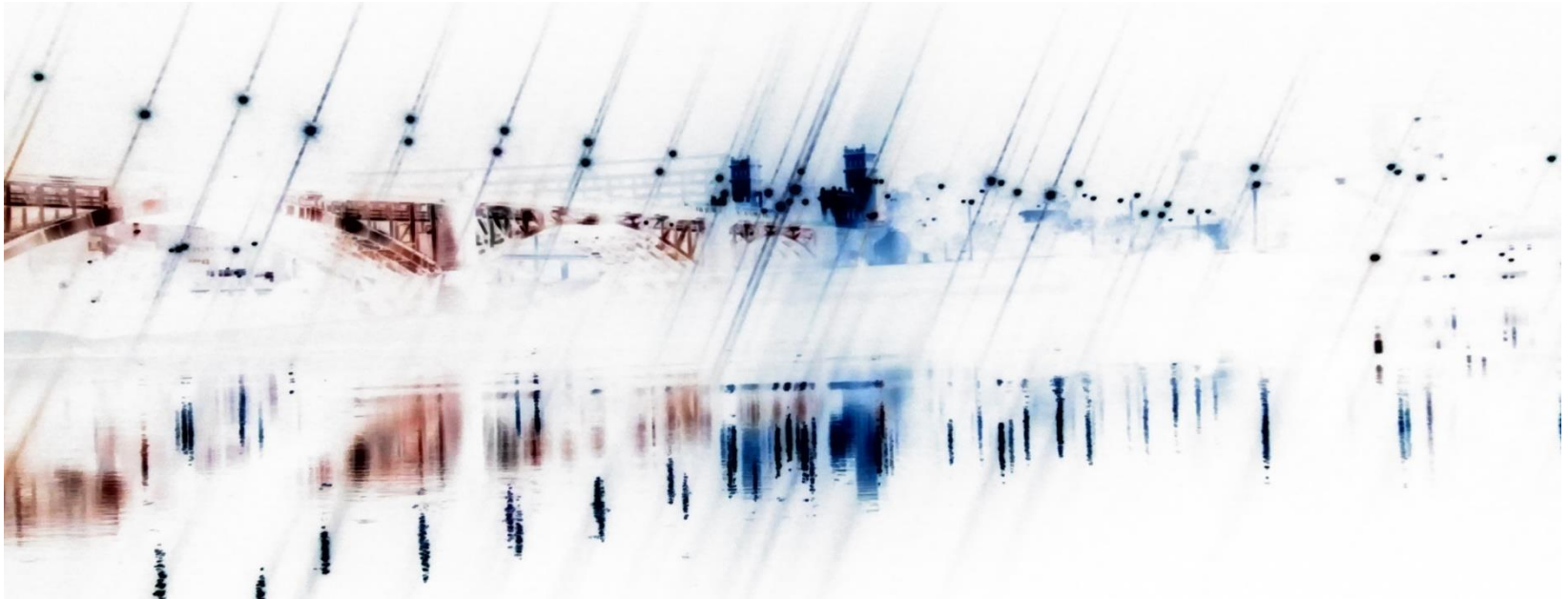
Cele projektu

- Uchwycenie trendów transformacji czytelnictwa książek oraz odbioru treści tekstowych.
- Rekonstrukcja doświadczeń respondentów związanych z czytaniem książek i innych tekstów.
- Rekonstrukcja zwyczajów czytelniczych, a także postaw i wartości związanych z czytaniem.
- Przyjrzenie się kontekstowi konsumpcji treści tekstowych.

- ✓ 20 indywidualnych pogłębionych wywiadów przeprowadzonych w domach respondentów w dniach 29.04 – 16.05 2014.

- ✓ Wywiady w Warszawie, Radomiu i Karczewie.

- ✓ Respondenci dobrani według klucza zaangażowania w media cyfrowe:
 - Internauci Twórcy (umieszczają treści w internecie) - 4 wywiady
 - Internauci Konsumenci (korzystają z usług internetowych (np. bankowość, zakupy itp.) - 4 wywiady
 - Internauci Obserwatorzy - 3 wywiady
 - Nie-internauci z osobą pośredniczącą w korzystaniu z internetu - 3 wywiady
 - Nie-internauci bez osoby pośredniczącej – planujący korzystanie - 3 wywiady
 - Nie-internauci bez osoby pośredniczącej – nie planujący korzystania - 3 wywiady

GŁÓWNE WYNIKI BADANIA ETNOGRAFICZNEGO

Przekonania a praktyka czytelnicza

- ✓ Przekonanie, że ludzie czytają mniej niż wcześniej pojawiało się bardzo często w rozmowach i można powiedzieć, że jest uznawane za normę. Jednak opinie nie zawsze odzwierciedlają stan faktyczny.
- ✓ Respondenci twierdzą, że czytają mniej niż kiedyś, ale wciąż czytają.
- ✓ Bardzo ważnym czynnikiem wpływającym na częstość czytania jest etap życia, w którym człowiek się znajduje.
- ✓ Czytanie konkuruje z oglądaniem, szczególnie wśród młodych osób. Obraz często wygrywa z tekstem (np. lepiej jest oglądać wideoblog niż te same wiadomości czytać).

Nawyki czytania

- ✓ Osoby, które nie czytały w przeszłości, nie czytają także teraz. Ci, którzy czytali w przeszłości, nadal czytają (choć z różną częstotliwością). Można zaryzykować stwierdzenie, że wyrobiona w młodości wrażliwość na czytanie książek, czyli zdolność czerpania z nich przyjemności, zostaje z człowiekiem w późniejszym życiu.
- ✓ Na podstawie przeprowadzonych rozmów można stwierdzić, że obecnie szkoła nie zawsze radzi sobie z zadaniem wyrobienia wrażliwości czytelniczej. W rozmowach z młodymi ludźmi często pojawia się motyw nie czytania lektur szkolnych w oryginale, ale korzystania z opracowań i streszczeń. Wydaje się, że obecnie model edukacji bardziej nastawiony jest na rozliczenie wiedzy o książkach niż na trenowanie krytycznego myślenia i refleksji nad lekturą.

Nawyki czytania - źródła

- ✓ Wpływ na częstość czytania mają następujące czynniki, z którymi rozmówcy radzili sobie lepiej lub gorzej:
 - **czas i jego brak** (najczęściej wymieniany przez rozmówców): Dodatkowe obowiązki, „dorosłe” życie, nowy etap w życiu (np. nowa praca lub związek z partnerem/partnerką).
 - **nawyki**: Ci, którzy mieli nawyki czytania w przeszłości dalej czytają, choć w mniejszym stopniu.
 - **sytuacje**: czytanie książek to czas dla siebie, rzecz intymna. Gdy powiększa się rodzina, takich sytuacji na co dzień jest mniej.
 - **zmiana rytuałów i przyzwyczajeń**: powiązane ze zmianą sytuacji życiowej (np. usamodzielnienie się, praca, powiększenie rodziny).
 - **organizacja i priorytetyzacja w życiu codziennym**: matka z jednym dzieckiem, czytająca jedną książkę na kilka miesięcy vs. matka z czwórką dzieci, czytająca około 8 książek miesięcznie.
 - **pomysł na czas wolny**: w hierarchii atrakcyjnego spędzania wolnego czasu czytanie plasuje się pośrodku lub bardzo wysoko.
 - **klątwa „wzorowej kury domowej”**: bycie żoną, matką, wzorowe wypełnianie obowiązków zabiera czas na czytanie.

Bariery czytania

- ✓ Z wypowiedzi badanych wyłania się obraz czytelnictwa jako czynności dość wymagającej:
 - **bariera czasu wolnego:** czasem tak wielka, że nawet uczniowie wolą czytać streszczenia
 - **bariera skupienia:** w obecnych czasach trudno wyizolować czas tylko na jedną czynność. SMS-y, internet, telefon to najczęstsze czynniki rozpraszające
 - **bariera „przejścia”:** wielu rozmówców ma swoje rytuały związane z czytelnictwem (ulubiony fotel, kanapę itp.)
- ✓ Wszystko to sprawia, że czytelnictwo staje się czasem luksusem, na który w pewnym etapie życia człowiek nie może sobie pozwolić.

Domowe biblioteki

- ✓ Domowa biblioteka nie jest synonimem częstego czytania książek. Nawet ci respondenci, którzy czytali książki bardzo często, rzadko je gromadzili. Gromadzenie staje się kłopotliwe (niemodne?).
 - Książki się kurzą,
 - Zajmują potrzebne (i drogie) miejsce. Książkę przeczytamy raz i musimy ją trzymać; wysoki koszt przestrzeni mieszkaniowej,
 - **Pogoń za stylizacją mieszkania.** Co mówią o nas książki sprzed 10, 15, 20 lat? Nie zawsze to, co chcielibyśmy pokazać innym. Książki sprzed 15 lat wyglądają często staro i niemodnie. Chcemy żeby nasze mieszkania były wystylizowane a stare książki nie zawsze wpisują się w ten obraz.
- ✓ Często obok biblioteki „oficjalnej” w gospodarstwie domowym funkcjonują wszelkiego rodzaju magazyny książek (w piwnicach, na strychach, w garażach). Książek z reguły się nie wyrzuca i nie oddaje.

Biblioteki publiczne

- ✓ Alternatywą dla biblioteczki domowej są biblioteki publiczne.
- ✓ Biblioteki są nadal popularne; to alternatywa dla sklepów, gdzie książki są drogie.
- ✓ Są tacy, którzy wyłącznie pożyczają książki i nie mają potrzeby gromadzenia ich w domu.
- ✓ Trend ten wzmacniany może być przez coraz lepszą opinię na temat bibliotek publicznych: ich wyposażenia, wystroju i sposobu funkcjonowania.

Czytanie w internecie

- ✓ Przynajmniej rozrywka (portale), wypełnianie wolnego czasu lub praca (e-maile, dokumenty online),
- ✓ Służy do pogłębiania wiedzy, zderzenia opinii, szukania obiektywizmu,
- ✓ Jest źródłem szybkiej informacji, uzupełnieniem,
- ✓ Skrótowość, aktualność, lakoniczność przekazu, łatwość archiwizacji,
- ✓ **Jest za darmo,**
- ✓ Można je łączyć z innymi czynnościami (**czynność towarzysząca**),
- ✓ Towarzyszy mu: pośpiech, zaspokojenie potrzeby bycia na bieżąco, rozkojarzenie, brak koncentracji (**odbiór rozproszony**).

- ✓ **Bariery:** zmęczenie monitorem, przesylenie informacjami, szum informacyjny.

Czytanie na papierze

- ✓ Przed wszystkim **relaks, przyjemność**, oderwanie się od obowiązków, odpoczynek po całym dniu pracy,
- ✓ **Często** związane z rytuałem (ulubiony fotel, cisza, spokój, herbata itp.),
- ✓ **Odbiór skupiony** (z reguły koniczny brak rozpraszaczy),
- ✓ **Istnieją** sytuacje i przedmioty, które na wyłączność są przypisane do czytania na papierze - fotel, łóżko, leżak, przejazd komunikacją miejską, wakacje, wyjazd etc.
- ✓ **Bariery**: zmieniający się tryb życia, brak czasu, prędkość życia, wielość obowiązków, etap życia, dekoncentracja, niewygodna (format i waga), koszt zakupu.

Czytanie w internecie vs. czytanie w papierze

4 modele:

- ✓ **dopełnienie:** oba źródła uzupełniają się wzajemnie,
- ✓ **konwersja:** zamiana papieru na internet (nie odwrotnie),
- ✓ **kanibalizacja:** wyparcie papieru poprzez coraz częstsze używanie internetu,
- ✓ **kooperacja:** uzupełnianie wersji online'owych wersjami offline'owymi (nieobecna w badaniu).

Praktyki czytelnicze w dobie internetu

- ✓ Czytanie to często nawyk, coś wyniesionego z domu, ucieczka, oderwanie się od rzeczywistości, forma zabicia czasu, spędzenia czasu wolnego, wejście do bezpiecznej strefy, czynność intymna, prywatna. A wszystko to w przeciwieństwie do telewizji i internetu.
- ✓ Internetu się nie czyta. Nie wymaga koncentracji i rytuału. Jest szybkim medium, idealnym rozwiązaniem na brak czasu. Fizycznie jest łatwiej dostępny: np. w pracy nikt nie zauważy, gdy jesteśmy na Facebooku; czytanie książki widać.
- ✓ Można zauważyć, że nastąpiła zmiana w czytaniu gazet codziennych - internet je wypiera.
- ✓ Internet wypiera także TV i radio pod względem ilości spędzanego czasu. Natomiast to, czy wypiera książki zależy już od indywidualnej wrażliwości czytelniczej. U osób o dużej wrażliwości te praktyki mogą współegzystować.
- ✓ W podobny sposób jak internet czyta się broszury i gazetki promocyjne – skanowanie wzrokiem w poszukiwaniu interesujących dla czytającego informacji.

Praktyki czytelnicze w dobie internetu

- ✓ Osoby, które nie wychowały się w dobie internetu, nawet jeżeli z niego korzystają bo im jest potrzebny, wracają do sfery bezpiecznej (to co innym wypełnia internet, im zaczynają wypełniać książki).
- ✓ Książka jest mocniejszą i głębszą odskocznią niż TV i internet. Żeby przeczytać książkę konieczne jest skupienie (nie ma mowy o multitaskingu).
- ✓ Osoby pracujące w usługach czytają więcej – wypełniają luki czasowe między klientami. Może to być prasa, ale też bardzo często są to książki.
- ✓ Bardzo istotna jest pora roku; u niektórych książka pojawia się zimą (np. w długie wieczory), u niektórych latem (np. na wyjazdach).
- ✓ Przemieszczanie się komunikacja miejską – czas, który trzeba zagospodarować. Sytuacja nie zawsze odpowiednia do korzystania z urządzenia (laptop, tablet etc. - kwestia wytrzymałości baterii, wygody, widoczności w dużym nasłonecznieniu).

Praktyki czytelnicze

- ✓ Przewaga postawy - posiadanie urządzenia wymusza zachowanie (jak już mam smartfona to poczytam, sprawdzę coś w internecie) vs. zachowanie wymusza posiadanie urządzenia (dużo czytam, więc kupię czytnik). Wskutek tego samoczynnie odbywa się „migracja” w stronę tekstów elektronicznych (w podróży smartfon generuje z reguły większą pokusę niż książka).
- ✓ „Cyfrowi tubylcy” łatwiej przenoszą się z papieru na inne nośniki. Osoby pamiętające czasy korzystania z bibliotek nie mają silnej potrzeby przenoszenia się na inne nośniki niż papier. Bariera korzystania z urządzeń, na których się czyta może być ich wysoki koszt.
- ✓ Wspólnym mianownikiem prawie wszystkich rozmówców były ograniczenia finansowe, co mogło przełożyć się na stosunek do tabletów, czytników etc., a także na brak ich posiadania w badanej grupie.

SMS-y vs. rozmowa telefoniczna

- ✓ Rozmowy telefoniczne są dla bliskich – rodzina, przyjaciele, partnerzy.
- ✓ Osoby starsze częściej rozmawiają niż piszą. Komórka traktowana jest tak, jak niegdyś telefon stacjonarny.
- ✓ Osoby młodsze piszą SMS-y – nawyk pisanie SMS spowodowany sytuacją np. zakupu SMS-owego abonamentu.
- ✓ SMS-y – są dla „dalszych bliskich” - znajomych - lub gdy nie ma możliwości porozmawiania z bliskimi: w pracy, gdy ktoś „podstuchuje.”
- ✓ Chat jest dla znajomych.